

GÉZA ALFÖLDY, IN MEMORIAM

Aquest any s'han complert quatre anys de la mort del prof. Géza Alföldy (Budapest, 7 de juny de 1935, Atenes 4 de novembre de 2011). També ha estat el primer aniversari del sobtat traspàs del nostre company i president Jordi Rovira (any 2014). Volem retre homenatge a tots dos estudiosos de Tàrraco reproduint un text inèdit del segon utilitzat com a base de la conferència impartida en la inauguració del I Congrés Tarraco Biennal (Tarragona, 2012), dedicat a la figura de l'insigne epigrafista i gran amic de la nostra Societat¹. Presentem el text tal com el va deixar Rovira, una versió del tot preliminar, utilitzada com a base de la conferència sense pretensió de ser publicada. Tot i això, donat l'interès de les múltiples anècdotes recollides i el to emotiu que traspua de les seves paraules, hem cregut oportuna la seva edició amb caràcter pòstum en forma de necrològica en record de l'enyorat prof. Alföldy.

A fi de respectar al màxim l'original, el text ha estat escurçat per mantenir la coherència temàtica, adoptant els mínims canvis necessaris per a una correcta adequació gramatical i sintàctica. Les paraules de Jordi Rovira conformen un entranyable dibuix del professor Alföldy a Tarragona, bastit amb els colors de l'admiració i l'amistat que els unia. Des de la RSAT volem manifestar el nostre més profund dolor per la pèrdua dels nostres amics, que sempre recordarem amb emoció i respecte, fonaments de la recerca sobre Tàrraco i baluards del seu enorme patrimoni epigràfic.

Reial Societat Arqueològica Tarraconense

1. Amb motiu de l'exposició bibliogràfica que la Societat va preparar en aquell congrés, Jordi Rovira va elaborar una completa bibliografia de Géza Alföldy en un opuscle titulat *XXIX Tertúlia dels Bibliòfils de Tarragona en col·laboració amb la Reial Societat Arqueològica Tarraconense. Bibliografia de Géza Alföldy (1935-2011)*, Tarragona, 2012, 24 pàg.

GÉZA ALFÖLDY I TARRAGONA

[Conferència inèdita presentada al I Congrés Tarraco Biennal (Tarragona, 2012)]

Deia Luci Anneu Florus (s. I-II dC), en un passatge de la seva obra *Vergilius orator an poeta?* ambientat a Tarragona, que els tarragonins, no s'abracen (o no ho feien en el seu temps) de seguida al coll dels forasters sinó que primer els posen a prova, però aleshores els hi lliuren tot el seu afecte i hospitalitat i els acullen amb generositat. Alföldy, hongarès de naixement i alemany d'adopció, podria haver estat un estranger més, estudiós del passat per concretar, que recalés de visita per Tarragona. Però el destí unit a la seva exquisida personalitat i la seva saviesa van seduir els tarragonins al mateix temps que ell va caure enamorat de la nostra Roma hispànica. I ben aviat Alföldy ja abraçava a aquells amics tarragonenses. La seva era una abraçada paternal, generosa i sincera, que era difícil destriar si era un mer afecte a les persones o també contenia certa dosi d'apreci en tant aquells tarragonins que el van conèixer l'aproximaven als ciutadans que van viure a l'antiga Tàrraco.

Així va començar una fructífera amistat de més de quatre dècades. Entre anades i vingudes, estades prolongades o més breus, van anar-se creant llaços d'amistat entre el que es perfilava com a màxima autoritat de l'epigrafia llatina del món i la gent amb la que va anar coincidint en el llarg camí de l'estudi del conjunt epigràfic més important de la Hispània romana. Venia en cotxe propi, sol o amb família, en fatigants viatges des d'Alemanya, i el trobàvem itinerant per la península, oferint aquí una conferència, participant en seminaris, visitant jaciments.

El recordo especialment feliç en visites a la ciutat amb els seus alumnes, o més recentment de la mà del Centro Studi Sallustiani de l'Aquila, que en la seva *Settimana della cultura classica* l'abril-maig de 2011 el va dur de nou a Tàrraco seguint la ruta en vaixell Civitavecchia-Barcelona i que va incloure la presentació del volum tarragoní del *Corpus Inscriptionum Latinarum* (CIL) el 3 de maig en l'acte d'acollida per part de l'ICAC i de la seva directora Isabel Rodà. Amb cada nova troballa vibrava d'emoció i amb cada nova publicació, conferència o conversa no perdia l'oportunitat de compartir les noves peces del gran trencaclosques de la història antiga. Els seus vastíssims coneixements en epigrafia llatina li van permetre llegir i rellegir de primera mà la història romana de l'antiga capital de la Citerior escrita en les pedres mil·lenàries que encara omplen museus i decoren els murs de les cases d'alguns carrers del barri antic. Va difondre el seu saber entre els especialistes d'arreu del món però mai va oblidar-se d'oferir totes les seves descobertes a la gent de Tarragona, els dipositaris del patrimoni que li va permetre escriure en primera instància els seus dos colossals

volums sobre les inscripcions romanes de Tàrraco (*Die Römischen Inschriften von Tarraco*, Berlín 1975 = RIT).

Alföldy ja havia rebut en vida gairebé tots els honors que li podien atorgar la ciutat, el món acadèmic i la Generalitat de Catalunya. Tarragona va ser generosa amb qui havia contribuït com ningú per l'assoliment del títol de Patrimoni Mundial pel conjunt arqueològic de Tàrraco. Els llibres que deixà escrits, el seu saber immens, la seva genialitat i intuïció en la interpretació de la història antiga han signat un perenne conveni d'amistat entre la ciutat i el seu mentor.

Com a testimoni del seu treball, la seva vastíssima producció bibliogràfica constitueix un llegat intel·lectual del màxim nivell dins del món de les ciències de l'antiguitat. La seva sola *auctoritas* li permetia parlar de Tàrraco amb total certesa, valorant el jaciment i els seus aspectes històrics definint-los amb la garantia del millor especialista. Per ell sabem que la ciutat va ser la primera fundació romana fora d'Itàlia i de les illes, que és aquí on es localitza la inscripció romana en llatí més antiga de fora de Roma, la de la torre de Minerva, o que Tàrraco fou la capital de la província més extensa i rica durant l'alt imperi, que la muralla va ser el monument romà més gran i més antic de la península ibèrica, que el fòrum de la província Hispània citerior va ser la plaça més gran del món romà i afegia “no conozco muchas ciudades que tengan la riqueza de Tarragona”.

També ens va fer notar el fet que el primer emperador romà, August, s'establís a Tàrraco tenia un valor excepcional, ja que el paper de la ciutat va ser equivalent al de Roma, convertint-la en el centre del món romà en aquell temps. Tot i que podríem actualitzar les xifres, el 1998 Alföldy deia que Tàrraco tenia 1500 inscripcions romanes localitzades constituint un dels conjunts més grans del món romà, en front de les 700 d'Emèrita Augusta, valorant especialment la col·lecció riquíssima de la Necròpolis Paleocristiana. També ens va dir que la inscripció monumental dedicada a Elagàbal de l'amfiteatre és la més gran de tot l'imperi romà amb 145 metres, en front dels 90 de la seva equivalent al Colosseu de Roma.

Tàrraco, en definitiva segons Alföldy, va ser un dels centres més importants de l'imperi romà, capital de negocis i comerç, on la societat era permeable i permetia l'accés dels forasters a les dignitats i càrrecs públics de major rang i, a fi de comptes, a l'ascens social. Va definir la societat de Tàrraco com oberta i, en paraules seves, era “como una copia a pequeña escala de Roma, que abría sus puertas a inmigrantes de todo el imperio romano”, com va dir en el discurs d'acceptació del doctorat honoris causa per la URV. Els seus estudis van permetre establir les premisses científiques sobre les quals es fonamentà el reconeixement del conjunt arqueològic de Tàrraco com a patrimoni mundial de la UNESCO l'any 2000.

Va ser pregoner de Santa Tecla el 1998, un dels diversos honors que li va fer la ciutat i als quals ell va correspondre afirmant coses com: “he perdido mi corazón para siempre en Tarragona” referint-se a la seva primera visita la tardor del 1968 quan hi va passar tres dies.

Alföldy eren també els seus amics: els va detallar en un llistat que va voler llegir el dia de la presentació del primer volum del CIL de la Colònia de Tàrraco. Sobre l'amistat, Alföldy ens va ensenyar a ser amics, a valorar l'amistat i ser amics dels seus amics, en el món de l'arqueologia on no tot són precisament llaços de cordial amistat entre els integrants, Alföldy va semblar sempre la llavor de la concòrdia, sense que això l'afectés la capacitat ni la contundència de la seva crítica científica.

Finalment, a Tarragona, el 29 d'abril de 2009, la Universitat li lliurava un nou doctorat honoris causa fent tangible un cop més el reconeixement d'una corporació acadèmica a un dels investigadors de major relleu en la disciplina de la història del món romà.

El tòpic que a Tarragona fins i tot les pedres parlen llatí és una realitat que es fa tangible en molts carrers de la Part Alta. El ric jaciment arqueològic de la ciutat no deixa de sorprendre amb troballes de tota classe entre les quals tenen sempre un lloc destacat les inscripcions romanes. Per fortuna, la col·lecció d'inscripcions romanes de Tarragona no s'atura i cada any segueixen apareixent noves peces que algú espera per estudiar-les, incloure-les en els seus estudis i donar-les a conèixer publicant-les en volums que esdevenen obres de referència pel coneixement del món romà en general. L'il·lustre professor veia amb goig i també certa preocupació que fins al darrer moment no cessava d'incloure nou material epigràfic en el volum del CIL que preparava sobre Tarragona. Semblava la història interminable: “Puedo insertar esta inscripción todavía en las pruebas del CIL, un número más. No se acaba nunca este trabajo!” A Tarragona no desaprofitarà la ocasió per contemplar algunes noves troballes, treure's la llibreta i prendre noves dades per afegir al seu volum. Amb la seva típica bossa al coll, i un kit d'epigrafista d'urgència, amb el metro per mesurar lletres, camp epigràfic i el seu paper mil·limetrat, el llapis i la goma per esborrar quan calia perfeccionar el dibuix.

De vegades, quan li mostraven alguna nova inscripció, encara que fossin fragments petits, l'atabalava l'emoció de les noves i estimulants troballes que pronunciava en castellà l'expressió “más carne” volent significar una insaciable satisfacció de trobar-se amb més i més material amb el qual podria ampliar la seva percepció del món antic a Tàrraco. Viure el treball de camp amb Alföldy era una pura delícia que vam ser afortunats de poder compartir en moltes ocasions. Enfront d'un nou text, sempre una visió crítica, de científic estricte, semblava sotmetre a un dur interrogatori a la pedra. Recordo especialment dues ocasions

en companyia seva. Una, al passeig arqueològic, jo havia observat l'existència d'un fragment d'inscripció que no apareixia en les RIT. El vaig acompanyar. Era un fragment allargat amb l'inici de diverses línies de text, incomprensibles, sense arribar a compondre ni una síl·laba. Ell va ajeure's a terra en postures impròpies d'un tantes vegades doctor honoris causa, va prendre les seves notes i en base al que llegia, ho va tenir clar: en uns minuts ja sentenciava: era una inscripció relativa a un governador de Tàrraco del segle IV dC. que va restituir amb una celeritat prodigiosa, i tot amb un fragment pel qual molts no n'haurien donat cap possibilitat de desenvolupament.

En una altra ocasió vam voler-li mostrar una curiosa inscripció rupestre. Això sol ja era un fet rar a Tarragona, que es localitzava en les roques no molt distants d'una platja anomenada Calabecs. La recerca exigia, però, una petita excursió a través de la platja llarga, travessar bona part del bosc de la Marquesa i arribar a una zona on s'hi havia constatat restes d'una possible vil·la romana. El text escrit en capital romana semblava de bona època, però quan treient la pinassa que el cobria en Géza va veure la cua de la R, va exclamar "això no lliga", i va dir "és una d'aquelles inscripcions que només pot desxifrar el professor Marc Mayer", un altre dels seus grans amics, sense cap altre doble sentit, però deixant de banda qualsevol interès. Vam girar cua, entre els agraïments incessants d'Alföldy, no pas per la nova inscripció, sinó per la deliciosa excursió que per la platja llarga ens havia dut un capvespre fins un dels reductes més bells de la costa tarragonina. Anys després encara ens ho recordava.

Recordo també acompanyar-lo a la finca Mare Internum i retrobar fragments en mans particulars provinents de les terres que hi van ser dutes des de la necròpolis, els anys 20. El seu mestratge va sorprendre als posseïdors d'aquelles pedres velles, que encara avui les veneren d'una forma especial. També em ve present particularment la troballa d'un fragment d'inscripció al carrer Misser Sitges en una porta d'una casa que va estudiar amb fruïció davant la perplexitat de la gent que sortia del portal, incrèduls del que algú pogués arribar a descobrir en uns traços tan lleus sobre una pedra vella, o les més recents del Parc del Miracle, d'una excepcionalitat absoluta, per tractar-se d'un individu amb un nom en diminutiu d'origen osc, Herennulus, i les múltiples inscripcions de marques de picapedrer que li vàrem lliurar en la seva darrera visita a la ciutat el juliol del 2011.

En aquella darrera trobada el vam deixar després de prendre un cafè al balcó del Mediterrani, el primer lloc que ell explicava va descobrir de la ciutat uns 45 anys abans. Havíem dinat a la Part Alta, a la plaça del Rei, i en Géza no ens va defraudar: es va prendre les seves dues racions de postres que més estimava: la crema catalana. Ens deixava a les quatre de la tarda perquè havia quedat amb un amic comú, que no havia vist des de feia molt de temps, Theodor Hauschild.

Des d'aleshores només vam contactar per correu electrònic. Aquell havia estat el nostre comiat i potser és allí on descansa el seu cor.

La notícia de la seva sobtada mort a Atenes als peus del Partenó, quin millor lloc per aquest gran científic de l'Antiguitat!, aquell 6 de novembre de 2011, als seus 76 anys (la mateixa edat que tenia August quan va morir), va ser a Tarragona especialment sentida. Tots els mitjans de comunicació se'n van fer ressò i immediatament es van articular missatges de condol. El més dolorós per alguns de nosaltres va ser que havíem estat en contacte a través de correu electrònic amb Géza fins el 5 de novembre a les 12:27 del migdia en un missatge en el qual ens ofería la possibilitat de veure in streaming la cerimònia d'imposició del títol de doctor honoris causa per la Ionian University de Corfú; el seu text acabava amb "cari salutí. Géza". El nom d'aquest savi hongarès, alemany d'adopció, però sobretot ciutadà il·lustre de la Roma antiga, mereix ser esculpit sobre pedra com les que ell estudiava amb tanta passió. *Sit tibi terra levis*.

Per commemorar haver estat amic seu i pel seu mestratge, se m'acudeixen diverses idees: recopilar un epistolari, que hauria d'incloure els materials eteris -i que podríem creure sense importància- d'internet (e-mails o correu electrònic) però que ben aviat en tindran o podran servir per documentar la seva forma de treball, i el progrés de la seva recerca; no oblidar el fet de mantenir el diàleg entre investigadors sobre les noves troballes i la revisió dels materials ja estudiats susceptibles de ser reinterpretats; tenir un fòrum de debat epigràfic de cara a rectificacions, esmenes, relectures; establir un premi o guardó que dugui el seu nom, que hauria de servir per honorar una vida una trajectòria o una obra consagrada a la recerca epigràfica del món antic, preferentment romà; i que un carrer de la ciutat dugui el seu nom. En suma, implantar a Tarragona un fenomen que no li és aliè del tot, la *devotio* tarraconense, aquest cop no adreçada a un emperador, sinó a Alföldy, que en va ser el seu ambaixador arreu del món a través de la seva vasta obra.

Acabem amb unes paraules de Géza en una entrevista al Diari de Tarragona de 1998:

"Mi idea siempre es volver y volver, ver que cada vez hay más pasos adelante, aunque también existan problemas. Cada decenio tiene su evolución especial y en cada fase hay siempre la posibilidad de integrar la Tarraco antigua en la moderna. Tarragona es una ciudad que vive con los monumentos antiguos, no es un campo de piedras muertas. Tarraco vive."

JORDI ROVIRA SORIANO

President de la Reial Societat Arqueològica Tarraconense

Géza Alföldy i Jordi Rovira l'octubre de 2010 (foto: Oscar Martin)